

Περί Ηθικής Συμπεριφοράς.

Ο D. Hume (1711-1766) και ο Adam Smith (1723-1790) απορρίπτουν την υπόθεση του έμφυτου ηθικού αισθήματος και θέτουν ως αρχή της ηθικής συμπεριφοράς τη συμπάθεια και την επιδοκιμασία των άλλων. Ο άνθρωπος δεν προσανατολίζει την δράση του, επιδιώκοντας το γενικό καλό αλλά την ικανοποίηση των προσωπικών του αναγκών (κάποιες από τις ανάγκες αυτές είναι η συμπάθεια και η επιδοκιμασία των συνανθρώπων του).

“Η ηθική επιδοκιμασία της επιδίωξης του ίδιου συμφέροντος στο πλαίσιο θεσμών που διαμορφώνονται από τους μηχανισμούς της συμπάθειας και της επιδοκιμασίας των άλλων, προσφέρει την εναρμονισμένη προς την ανθρώπινη φύση οικονομική βάση της ελεύθερης κοινωνίας”

Η έννοια της ηθικής συμπεριφοράς συμπυκνωμένη αποδίδεται ως προς το να ενεργεί κάποιος έτσι ώστε να κερδίζει τη συμπάθεια του αποκάλυπτου παρατηρητή.

Η επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος κατά τον Smith χαρακτηρίζεται ως **ορμέμφυτο**. Προέρχεται από ένστικτο, είναι η φυσική τάση του ανθρώπου να βελτιώσει την κατάστασή του.

Περί εμπορικού ισοζυγίου.

William Petty (1623-1687)

Υπέρμαχος του ελεύθερου εμπορίου, κατέκρινε τη θεσμοποίηση των προστατευτικών δασμών. Όμως αποδεχόταν την περί εμπορικού ισοζυγίου διδασκαλία των εμποροκρατικών και δεν επέκρινε τις παρεμβάσεις στο εμπόριο.

Η άποψη του A. Smith στο θέμα περί ενεργητικού εμπορικού ισοζυγίου είναι ότι η εργασία που καταβάλλεται για τη διαρκή και ωφέλιμη παραγωγή είναι η πηγή κάθε ευημερίας· όχι το ενεργητικό εμπορικό ισοζύγιο ή το μεταλλικό απόθεμα.

Περί αμοιβής της εργασίας.

Κατά των Smith η αμοιβή επιμερίζεται σε ένα από τα κατωτέρω ή σε συνδυασμό ή ακόμα και στο σύνολο αυτών:

1. Εγγείος πρόσοδος (κυρίως αναφέρεται στο ενοίκιο της γης)
2. Μισθός εργασίας
3. Κέρδος κεφαλαίου

Οι εργαζόμενοι ζητούν θετική αναδιάρθρωση του μισθολογίου τους για λόγους:

- Πληθωρισμού [αμυντική πολιτική]
- Είτε, λόγω της αυξημένης τους παραγωγικότητας την οποία καρπώνεται αποκλειστικά ο εργοδότης τους (αυξημένα κέρδη) [επιθετική πολιτική].

Το ετήσιο εισόδημα είναι μεγάλο ή μικρό ανάλογα με την ποσότητα των καταναλωτικών αγαθών τα οποία μπορούμε να εξαγοράσουμε με αυτό το χρήμα.

“το εισόδημα του ατόμου, στο οποίο αυτό καταβάλλεται, δεν συνίσταται τόσο κυρίως από χρυσά νομίσματα, αλλά σε ότι αυτός μπορεί να πάρει με αυτό ή με ότι αυτός μπορεί να ανταλλάξει αυτό”

Την άνοδο των μισθών της εργασίας την συνεπιφέρει η συνεχής αύξηση του λαϊκού πλούτου και όχι το μέγεθος του κάθε φορά. Έτσι, ο εργατικός μισθός δεν είναι υψηλότερος στις χώρες που είναι πλουσιότερες, αλλά σε εκείνες που ακμάζουν περισσότερο ή πλουτίζουν ταχύτερα.

Περί καταμερισμού εργασίας.

Ο καταμερισμός της εργασίας είναι το σπουδαιότερο από τα αίτια της αποδοτικότητας της εργασίας. Ο καταμερισμός έχει ως επακόλουθο την ανταλλαγή των αγαθών στην αγορά.

Ο καταμερισμός της εργασίας, λοιπόν, επιφέρει καλύτερα αποτελέσματα (μείωση του χρόνου παραγωγής, βελτίωση της ποιότητας κ.α.). Υπάρχουν επαγγέλματα, όπως π.χ. του γεωργού, όπου λόγω των περιοδικών εργασιών που συντελούνται κατά τη διάρκεια του έτους (σπορά, όργωμα, θέρισμα, ψεκασμός, κλάδεμα κ.α.) δεν είναι δυνατόν να καταμεριστούν οι εργασίες αυτές.

Ο αριθμός των επιμέρους εξειδικευμένων εργασιών στις οποίες θα κατανεμηθεί η παραγωγή ενός αγαθού (δηλαδή τα όρια του καταμερισμού της εργασίας) προσδιορίζονται:

1. από την φύση του επαγγέλματος (π.χ. γεωργία)
2. από το κεφάλαιο (π.χ. βιοτεχνία με καρφίτσες, μια καρφίτσα κατασκευάζεται με 18 επιμέρους εργασίες, έτσι μια μικρή βιοτεχνία που απασχολεί λιγότερους εργαζόμενους θα επιμερίσει τις εργασίες αυτές ανάλογα με τους απασχολούμενους, ομοίως κάποια άλλη που απασχολεί περισσότερους εργαζόμενους θα επιμερίσει τις εργασίες σε περισσότερα μέρη).
3. από το μέγεθος της αγοράς (π.χ. ο αχθοφόρος θα έχει εργασία όλο τον χρόνο μόνο σε κάποια μεγάλη πόλη. Επίσης ο μαραγκός στο χωριό ασχολείται με οποιαδήποτε εργασία που έχει να κάνει με την πρώτη ύλη (ξύλο) δηλαδή ως μαραγκός, επιπλοποιός, ξυλογλύπτης, κατασκευαστής τροχών αρότρων και αμαξών κ.α.). σελ.59

Ο καταμερισμός της εργασίας επιφέρει αλματώδη αύξηση των ποσοτήτων της εργασίας λόγω της:

- i. Αυξημένης επιδεξιότητας του κάθε εργαζόμενου
- ii. Εξοικονόμησης χρόνου, που χανόταν κατά την εναλλαγή της εργασίας
- iii. Εφεύρεσης διαφόρων μηχανών.

Οι διαφορετικές ικανότητες (φυσικές ιδιότητες) του ανθρώπου, δεν είναι η αιτία όσο το αποτέλεσμα του καταμερισμού της εργασίας. Αιτία του καταμερισμού της εργασίας είναι η φυσική κλίση του ανθρώπου για ανταλλαγή. (σελ.56)

Η διαφοροποίηση στις ικανότητες, φαίνεται να μη προέρχονται τόσο από τη φύση του κάθε ανθρώπου, όσο από το πώς έχουν διαμορφωθεί από τον τρόπο της ζωής τους, από τις συνήθειες και την ανατροφή τους. (παράδειγμα εργασίας: σε πολύ μικρή ηλικία <6 ετών δεν διαφέρει κατ' ελάχιστο ένας φιλόσοφος με έναν αχθοφόρο).

Σχηματικά:

Κλίση προς ανταλλαγή → Καταμερισμός εργασίας → Ανάπτυξη ιδιαίτερων ικανοτήτων → αποδοτικότερη εργασία → βελτίωση της γενικής ευημερίας

Περί Αξίας Προϊόντων.

Όλα τα προϊόντα χαρακτηρίζονται από δύο "ειδών" αξίες:

- ⇒ Αξία χρήσεως (τη χρησιμότητα που παρέχει το αντικείμενο)
- ⇒ Αξία ανταλλαγής (δυνατότητα αγοράς με αυτό, άλλων προϊόντων)

Τα ρούχα έχουν μεγάλη αξία χρήσεως αλλά μηδαμινή αξία ανταλλαγής αντίθετα το διαμάντι έχει λιγοστή αξία χρήσεως αλλά μεγάλη αξία ανταλλαγής.

Μέσα συναλλαγής:

- Αντιπραγματισμός (αντικείμενο για αντικείμενο)
- Εργασία για αντικείμενο
- Χρήμα για εργασία ή αντικείμενο.

Η εργασία όπως και τα εμπορεύματα έχουν μια πραγματική και μια ονομαστική αξία.

Πραγματική Αξία: Η ποσότητα των μέσων διατροφής και ανέσεως, τα οποία προσφέρονται γι' αυτή.

Ονομαστική Αξία: Η "ποσότητα" χρήματος που κοστολογείται αυτή.

Έτσι λοιπόν ο εργαζόμενος είναι πλούσιος ή φτωχός, αμείβεται καλώς ή κακώς, ανάλογα με την πραγματική και όχι την ονομαστική τιμή της εργασίας του. (πραγματικό εισόδημα - ονομαστικό εισόδημα).

Περί ανταγωνισμού.

Το συμφέρον όλων εκείνων που χρησιμοποιούν το έδαφος, την εργασία, τα κεφάλαια τους είναι η ποσότητα όλων των εισαγόμενων στην αγορά εμπορευμάτων να μην υπερβαίνει την πραγματική ζήτηση. Αντίστροφα, το συμφέρον όλων των άλλων ανθρώπων απαιτεί η ποσότητα αυτή να μην υπολείπεται ποτέ από αυτή τη ζήτηση. (σελ.91)

[... η ανακάλυψη των πλούσιων μεταλλωρυχείων της Αμερικής κατά το 16^ο αιώνα, υποβίβασε την αξία του χρυσού και του αργύρου στην Ευρώπη στο 1/3 του προηγούμενου ύψους της...]

Η φυσική τιμή ή η τιμή σε συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού είναι η κατώτατη που κάθε φορά μπορεί να επιτευχθεί.

- ⇒ Τα επαγγελματικά μυστικά (τεχνογνωσία) μπορούν να κρατηθούν για περισσότερο καιρό από ότι τα μυστικά του εμπορίου. (σελ 95).
- ⇒ Στοιχείο πάγιου κεφαλαίου, είναι οι αποκτημένες και χρήσιμες ικανότητες όλων των κατοίκων ή μελών της κοινωνίας. (σελ 131).
- ⇒ «Ένας άνθρωπος γίνεται πλούσιος με την απασχόληση ενός πλήθους βιοτεχνών, γίνεται φτωχός με τη συντήρηση ενός πλήθους οικιακών υπηρετών». (σελ 149) Παραγωγική και μη παραγωγική εργασία.
- ⇒ Όπου ο μισθός της εργασίας είναι υψηλός εκεί οι εργάτες είναι επιμελέστεροι, περισσότερο δραστήριοι και ταχύτεροι από εκεί όπου ο μισθός είναι χαμηλός.

Περί αυξήσεως του πληθυσμού

Ο Smith πίστευε ότι, όπως η πλούσια ανταμοιβή της εργασίας είναι αποτέλεσμα αυξανόμενου πλούτου, έτσι γίνεται αίτιο και της αυξήσεως του πληθυσμού.

Περί Τραπεζικών Επιτοκίων.

Το τραπεζικό επιτόκιο έχει σχέση με το ύψος του κέρδους του κεφαλαίου. Όταν τα κέρδη είναι μικρά εκεί συνήθως και το επιτόκιο είναι χαμηλότερο. Το χαμηλό επιτόκιο στην αγορά οδηγεί τους κεφαλαιούχους στην ανάληψη επιχειρηματικής δράσης (άνοιγμα επιχείρησης, συμμετοχή σε επιχειρήσεις – χρηματιστήριο-).

...Απόφθεγμα...

«Κανένα πάγιο κεφάλαιο δεν μπορεί να παραγάγει οποιαδήποτε πρόσοδο, παρά μόνο με τη βοήθεια ενός κεφαλαίου που κυκλοφορεί.»

Περί Παραγωγικών και μη Εργασιών.

Ο A. Smith ιεραρχεί την παραγωγικότητα ως εξής:

- ⇒ Πρωτογενής παραγωγή (γεωργία)
- ⇒ Δευτερογενής (μεταποίηση – βιομηχανία)
- ⇒ Τριτογενής [εμπόριο (χονδρικό – λιανικό)]

Θεωρεί πως η γεωργία είναι περισσότερο "χρήσιμη" (αποδοτική) για την κοινωνία από ότι η βιομηχανία και αυτή με την σειρά της περισσότερο χρήσιμη από το εμπόριο. Βέβαια διαφωνεί με την επικρατούσα εκείνη την εποχή άποψη ότι η βιομηχανία ή το εμπόριο είναι μη παραγωγική εργασία.

« Το ενοίκιο της γης και τα κέρδη του αποθέματος είναι παντού, οι κύριες πηγές απ' όπου τα μη παραγωγικά χέρια αντλούν την συντήρησή τους.

...Τα έξοδα ενός μεγάλου λόρδου τρέφουν γενικά περισσότερο οκνηρούς παρά εργατικούς ανθρώπους. Ο πλούσιος έμπορος, αν και με το κεφάλαιό του συντηρεί εργατικούς ανθρώπους μόνο, ωστόσο με τα έξοδά του, δηλαδή με τη χρησιμοποίηση της προσόδου του, τρέφει συχνά το ίδιο ακριβώς είδος με τον μεγάλο λόρδο. (σελ. 154)

Η αναλογία μεταξύ παραγωγικών και μη παραγωγικών χεριών είναι πολύ διαφορετική στις πλούσιες χώρες από τις φτωχές.»

Περί Καταναλωτικών Δανείων.

Το κεφάλαιο, το οποίο δανείστηκε ο οφειλέτης, αν το χρησιμοποιήσει ως κεφάλαιο για την απασχόληση και συντήρηση παραγωγικών εργατών, αυτοί θα επαναπαράγουν την αξία με ένα κέρδος. Εάν το χρησιμοποιεί ως απόθεμα φυλασσόμενο για άμεση κατανάλωση, παίζει το ρόλο ενός ασώτου και σπαταλά για τη συντήρηση των οκνηρών ό,τι ήταν προορισμένο για την υποστήριξη των εργατικών. Με τον τρόπο αυτό δεν μπορεί ούτε να αποκαταστήσει το κεφάλαιο ούτε να πληρώσει τον τόκο, χωρίς να απαλλοτριώσει ή να θίξει μια άλλη πηγή προσόδου, τέτοια όπως είναι η ιδιοκτησία ή το ενοίκιο της γης. (σελ. 155)

...προς σχολιασμό (αναφορικά με τα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών)

«Ο άνθρωπος που δανείζεται για να ξοδέψει, σύντομα θα καταστραφεί και αυτός που του δανείζει, συχνά θα βρεθεί στη δυσάρεστη θέση να μετανοήσει για την ανοησία του.»

Οι Διαθέσιμες Επιλογές για την τοποθέτηση των κεφαλαίων.

1. Τοποθέτηση στη Γη (γεωργία)

2. Τοποθέτηση στη βιοτεχνία – βιομηχανία
3. Τοποθέτηση στο χονδρικό εμπόριο
4. Τοποθέτηση στο λιανικό εμπόριο

«...εκείνοι που τοποθετούν τα κεφάλαιά τους με τους παραπάνω τρόπους εργάζονται παραγωγικά».

Η Φυσική πρόοδος του πλούτου.

Το μεγάλο εμπόριο κάθε πολιτισμένης κοινωνίας είναι αυτό που διεξάγεται μεταξύ των κατοίκων της πόλεως και αυτών της υπαίθρου. Συνίσταται στην ανταλλαγή ακατέργαστου με βιοτεχνοποιημένο προϊόν.

Καθώς η συντήρηση είναι από τη φύση των πραγμάτων προγενέστερη από τις ανέσεις και την πολυτέλεια, έτσι και η εργατικότητα που παράγει την πρώτη πρέπει κατ' ανάγκη να προηγείται εκείνης που χορηγεί τα τελευταία (σελ. 164). Έτσι λοιπόν, η καλλιέργεια και βελτίωση της υπαίθρου, πρέπει αναγκαστικά να προηγείται της αναπτύξεως της πόλεως, η οποία παρέχει μόνο τα μέσα ανέσεων και πολυτέλειας !

«Ο άνθρωπος που απασχολεί το κεφάλαιό του στη γη, το έχει περισσότερο υπό την επίβλεψη και τη διοίκηση του και η περιουσία του είναι λιγότερο εκτεθειμένη σε ατυχήματα από εκείνη του εμπόρου, ο οποίος συχνά είναι αναγκασμένος να την εμπιστευτεί όχι μόνο στους ανέμους και τα κύματα αλλά και στα πιο αβέβαια στοιχεία της ανθρώπινης παραφροσύνης και αδικίας, με την απόδοση μεγάλων πιστώσεων σε μακρινές χώρες, σε ανθρώπους με τον χαρακτήρα και την κατάσταση των οποίων σπάνια βρίσκεται σε πλήρη γνωριμία.» (σελ. 165)

«...σύμφωνα με τη φυσική πορεία των πραγμάτων, το μεγάλο τμήμα του κεφαλαίου κάθε αναπτυσσόμενης κοινωνίας κατευθύνεται πρώτα στη γεωργία, κατόπιν στις βιοτεχνίες και τέλος στο εξωτερικό εμπόριο...»

Περί Ιδιοκτησίας.

«Άνθρωπος που δεν μπορεί να αποκτήσει ιδιοκτησία, δεν μπορεί να έχει και κανένα ενδιαφέρον, άλλο από το να τρώει όσο μπορεί περισσότερο και να εργάζεται όσο μπορεί λιγότερο.»

...η πείρα όλων των χωρών και εποχών διδάσκει ότι η εργασία που παρέχεται από ανελεύθερους ανθρώπους, στο τέλος καταλήγει να είναι η ακριβότερη από όλες.

Ευμετάβλητο Εμπορικό Περιβάλλον.

Διαπιστώνεται ότι στις εμπορικές χώρες, πλούσιες και ονομαστές οικογένειες εξαφανίζονται πολύ γρηγορότερα από όσο στις κατεξοχήν αγροτικές χώρες. Μεγάλες εμπορικές οικογένειες συχνά μετά από λίγες γενιές σβήνουν, ενώ οι ευγενείς αγροτικές γενιές διατηρούνται παρ' όλες τις μεταβολές των καιρών. (σελ.180)

Η κατοχή κεφαλαίων είναι πολύ περισσότερο αβέβαιη και επισφαλής από την αγροτική κτήση. Μόνο όταν τα κεφάλαια τοποθετηθούν στο έδαφος εξασφαλίζονται πραγματικά.

Γενική Αρχή...

Ενώ παρατηρούμε τις ενέργειες ενός γεωργού κατά τον χρόνο της σποράς όταν αυτός πετά άριστο σπόρο σταριού στο έδαφος, θα τον θεωρήσουμε μάλλον παράφρονα παρά γεωργό. Αλλά όταν παρατηρούμε τον μόχθο του κατά τη συγκομιδή, η οποία είναι το τέλος των προσπαθειών του, θα βρούμε την αξία των ενεργειών του. [Mun σελ.188]

«Ο τελικός σκοπός κάθε παραγωγής είναι η κάλυψη των αναγκών και θα έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη το συμφέρον των παραγωγών τόσο, όσο απαιτεί το συμφέρον των καταναλωτών.» (σελ.212)

...Δίκαιο και ορθό είναι όλα τα έξοδα του έθνους για το καλό του συνόλου να καλύπτονται από όλους και μάλιστα με τρόπο που όλοι να συνεισφέρουν ανάλογα με τις δυνάμεις τους.

Τα Έξοδα του Κράτους

1. Δαπάνες για την άμυνα της χώρας
2. Τα έξοδα της δικαιοσύνης
3. Έξοδα για άλλες δημόσιες ρυθμίσεις
  - I. Έργα για τη διευκόλυνση του εμπορίου και της συγκοινωνίας
  - II. Έξοδα για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της νεολαίας
  - III. Δαπάνες σχολείων για όλες τις ηλικίες
  - IV. Τα έξοδα για τη διατήρηση της αξιοπρέπειας του αρχηγού του κράτους.